

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Даниел Вачков

Институт за исторически изследвания при БАН

на дисертационния труд на Мария Христова Александрова на тема:
„Музика и общество в България (20-те – 50-те години на XX век),
представен за придобиване на образователната и научната степен
„Доктор“.

За тема на докторската си дисертация докторант Александрова се е спряла на важен аспект от културното развитие на България от Новата и Най-новата ѝ история, а именно развитието на музиката и връзката ѝ с динамичните процеси, протичащи в българското общество в продължение на четири десетилетия. От една страна избрания период е белязан от изключително бурното развитие на многобройни музикални жанрове в световен мащаб и от друга страна с драматични политически събития оказали трайно въздействие върху състоянието и поведението, както на отделните индивиди, така и на обществото като цяло. Сечението между тези два бързо променящи се елементи на изследването и техните взаимовръзки и влияния прави текста не само значим от чисто научна гледна точка, но и много познавателен и интересен за широка аудитория.

Уводът на дисертационния труд, който се състои от 30 страници добре представя теоретичния аспект на изследваните обекти. Още в самото начало вниманието е насочено към сложните отношения и връзки между музиката и обществото, обвързаността на това изкуство с различни идентичности – полови, класови, расови и т.н. Отделено е място на ролята на отделните фактори върху формирането на музикалните вкусове, увлечения, поведения в дадено общество. В тази въвеждаща част е направен и подробен историографски преглед по темата. Трябва още тук да се отбележи, че при изготвянето на изследването е използвана впечатляващи по обем източници

и научна литература, които в много отношения надхвърлят равнището на една дисертационна теза. Добре са формулирани и представени целите и задачите на изследването. Единствено като пропуск на въведението бих отбелязал липсата на аргументация на избраните от дисертанта хронологически граници.

Структурата на изложението е изградена на хронологично-тематичния подход, което е позволило добре да се проследят както развитието на музикалните жанрове, така и влиянието на различните обществени фактори върху тях. Отделните глави следват плътно обособяващите се периоди в общественото развитие, маркирани от значими политически събития.

Първа глава е посветена на музикалния живот в България в десетилетието след Първата световна война. Още тук прави отлично впечатление богатата и разнообразна информация, която г-жа Александрова предоставя при представянето на различните музикални стилове, заведения, танци, изпълнители. В достатъчна степен е представена и политиката на държавните институции, за да култивиране на обществените музикални вкусове. Проследена е и ролята на все по-широко навлизащите технически нововъведения като грамофона и радиото, които постепенно разширяват музикалното пространство и започват да го пренасят и извън специализираните заведения към дома и семейното жилище. Разбира се, в тази епоха, това се случва главно в градска среда. Тук обаче ми се струва, че е било необходимо да се отдели малко повече място на цялостните политически, стопански, социални и културни промени, които настъпват както в българското общество, така и в световен мащаб вследствие на Първата световна война. По този начин по-ясно би се проследило бурното навлизане на музикалните новости в българското общество и взаимоотношенията им с традиционната музика.

Втора глава разглежда развитието на музиката в България през 30-те години на XX век. В тази част продължава убедителното детайлно представяне на всички аспекти на музиката и проявленията ѝ в българското общество. Отделено е значително място на честите гастроли на изтъкнати световни музикални изпълнители и е показана тяхната значима роля в развитието, както на обществените музикални вкусове, така и на възникващите български оркестри и инструментални състави. Добре е проследена държавната политика по отношения на музикалното развитие посредством възможностите, които предоставя излъчванията на българските радиостанции. И тук обаче, според мен, е било необходимо да се отдели по-голямо място в представянето на общите процеси, протичащи в българското общество. Още повече, че това десетилетие е маркирано от впечатляващи обрати, най-вече в стопанско отношение. Първата половина преминава под знака на тежка икономическа криза, но последвалите 4-5 години са свързани с видим стопански възход.

Трета глава е посветена на музикалните процеси в България в годините на Втората световна война. В тази част на изложението наред с представянето на най-разпространените шлагери и техните изпълнители се вкарва и нова изследователска линия, свързана с музикалните и най-вече песенни проявления на възникналата от лятото на 1941 г. въоръжена съпротива. Тук авторката е бил принудена да използва предимно мемоарна литература, създадена след деветосептемврийския преврат и имаща категоричната цел да изгради героичния образ на партизанина, част от който е песенния му репертоар. Макар, че много съвестно и подробно описва списъка на партизанските песни, използвани в поход, в бой, дори и при смърт, тя съвсем основателно поставя под въпрос доколко това в действителност се е случвало и отбелязва, че въпреки демонстрираната в спомените пристрастеност към революционни песни и съветски маршове,

очевидно на партизаните не са им чужди и шлагерите от това време, в които класовата борба е заменена от любовната тематика.

Последната глава на изложението разглежда един сравнително дълъг период от време - от септември 1944 до края на 50-те години на миналия век. В тази част много добре г-жа Александрова проследява как промяната в политическата обстановка в страната директно влияе върху съдбата на определени музикални жанрове, а също така и на техните изпълнители. Ако в преходния период на утвърждаване на пълната комунистическа власт – до към 1947 г. музикалният живот все още носи немалко елементи на предишната епоха, то в годините на класическия сталинизъм се забелязва тотална промяна на обществените музикални изяви, плътно следващи съветския културен пример. Започналото след 1953 г. леко смекчаване на режима неизбежно намира отражения и в музикалното развитие на страната. Без да прекъсва постоянния държавен и партиен контрол върху музиката, от втората половина на 50-те години на миналия век се забелязва видимо разчупване на модела и отваряне малко или повече на обществото към световните музикални тенденции.

В заключението на дисертационния труд са представени убедително основните тези и обобщения на изследването. Направените изводи за взаимоотношенията между музиката и общественото развитие на България за период от 40 години са точни и аргументирани.

Въз основа на написаното по-горе си позволявам да предложа на Научния съвет да присъди на г-жа Мария Александрова научната и образователна степен „Доктор“

05.01.2022

проф. д-р Даниел Вачков